

Раделицька Ірина Ігорівна

студентка групи СРМ-1-16-2.0д, V курс, спеціальність «Соціальна робота»

radelytska@mail.ru

ПОПЕРЕДЖЕННЯ СЕКСУАЛЬНОЇ ЕКСПЛУАТАЦІЇ ДІТЕЙ

Анотація. У статті розглянуто сутність та види сексуальної експлуатації дітей, причини та схеми втягнення дітей до комерційної сексуальної експлуатації. Наведено статистичні дані щодо розповсюдження явища експлуатації дітей у секс-бізнесі. Досліджено та вивчено організації та установи, які займаються профілактикою сексуальної експлуатації дітей.

Ключові слова: Комерційна сексуальна експлуатація дітей, ранній шлюб, торгівля дітьми, дитяча проституція, дитяча порнографія.

Актуальність та доцільність дослідження. Сексуальна експлуатація дітей в умовах сучасності стала однією із сфер особливо небезпечної злочинності. Сексуальна експлуатація є одним із найганебніших порушень прав дитини. Це насильство, під яким розуміються різноманітні сексуальні дії з дітьми. За даними Дитячого Фонду Організації Об'єднаних Націй (ЮНІСЕФ), мільйони дітей у всьому світі використовуються у «секс-індустрії» [15, с. 31]. Як хлопчики, так і дівчата з різних країн стикаються із загрозою сексуального насильства чи експлуатації, й жоден регіон чи країна не гарантує абсолютного захисту від цього негативного явища.

Аналіз останніх публікацій. Проблема сексуальної експлуатації дітей досі залишається мало дослідженою в Україні. Перше українське соціологічне дослідження, яке вказало на залучення дітей до проституції, здійснено у 2001 році Українським інститутом соціальних досліджень спільно з ЮНЕЙДС. Фактично раніше цієї дати в Україні не з'являлося відповідних праць. Пізніше цієї проблеми торкалися, зокрема, О. М. Балакірева, Т. В. Бондар, Л.С. Волинець, О. А.Ганюков, Ю. М.Галустьян, В. М. Куц, Є. М. Луценко, В.І.Менжулін, О. О. Яременко.

В Україні поволі формується юридично-правовий напрямок досліджень проблеми сексуальної експлуатації неповнолітніх. Так, явище торгівлі жінками

та дітьми з точки зору порушення прав людини та гендерних прав розглянуто у монографіях української дослідниці К. Б. Левченко.

Психолого-педагогічні проблеми дітей, які сексуально експлуатувалися в проституції, досліджувалися О. П. Петрашук та І. І. Цушкою. Деякі аспекти профілактики торгівлі людьми та захисту дітей від жорстокого поводження та сексуальної експлуатації висвітлюються у працях І. Д. Зверевої, Г. М. Лактіонової, І. М. Трубавіної.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Теоретично обґрунтувати необхідність попередження сексуальної експлуатації дітей.

Виклад основного матеріалу дослідження. *Експлуатація дітей* – це платне чи безоплатне привласнення результатів праці дитини, використання для отримання вигод чи задоволення власних потреб. Використання неповнолітніх осіб відбувається у формі комерційної сексуальної експлуатації [6].

Комерційна сексуальна експлуатація дітей (КСЕД) – це серйозне порушення прав дитини, що є формою примусу й насилля над дітьми, примусова праця та сучасні форми рабства. КСЕД включає в себе експлуатацію дорослою людиною та оплату грошима або натурою дитині чи третім особам. Дитина розглядається як предмет сексу та предмет торгівлі [18, с. 87].

Комерційна сексуальна експлуатація дітей включає в себе дитячу проституцію, порнографію та торгівлю дітьми. До комерційної сексуальної експлуатації дітей також відносять дитячий секс-туризм та ранні шлюби [19, с. 4].

Окремі злочинні та кримінальні структури займаються «купівлею» та втягуванням дітей в комерційну сексуальну експлуатацію. Ці кримінальні структури задовольняють сексуальні запити клієнтів, в основному чоловіків, які шукають протизаконного сексуального задоволення, використовуючи дітей [18, с. 87].

Проституцією може бути названий будь-який сексуальний контакт, метою якого є отримання будь-якої вигоди. Не має значення, чи це робиться в обмін на гроші, подарунки або оплату рахунків. Проституцією можна назвати як одноразові випадки, так і багаторазові «послуги». Не має значення, чи це зроблено з однією людиною, чи з кількома партнерами. Ситуація, в якій сексуальні контакти підтримуються з одним постійним партнером в обмін на матеріальні блага розцінюється, як спонсорство [19].

Дитяча проституція – це використання дитини у наданні сексуальних послуг з метою отримання оплати чи іншої винагороди у будь-якій формі. Діти можуть перебувати під контролем посередника, який здійснює угоду та слідкує за її виконанням, чи під контролем самого експлуататора, який домовляється безпосередньо з дитиною. Діти також можуть бути втягнені у проституцію, коли вони займалися сексом в обмін на задоволення своїх основних потреб, в їжі, житлі, безпеці, або в обмін на такі послуги, як хороші оцінки в школі чи додаткові гроші на кишенькові витрати. Ці дії можуть відбуватися в різних місцях: у барах, клубах, будинках, готелях або ж просто на вулиці [3].

Використання дитини в порнографії – будь-яке, незалежно від форми, представлення дітей, що беруть участь у реальних чи уявних сексуальних діях, або показ статевих органів дитини із сексуальними намірами. Простежується чіткий зв'язок між порнографією та насиллям над дітьми в реальному світі. Реальна дитина, що втягнута у виробництво дитячої порнографії, як правило, стверджує від сексуального насилля. Дитяча порнографія в Інтернеті є великою проблемою, оскільки розповсюджується легко, швидко й дешевше, ніж через звичайні канали (відео- та друкована продукція). Оскільки Інтернет не визначається національними кордонами, для вирішення цієї проблеми необхідні узгоджені законодавства, а також міжнародне співробітництво поліції [2].

Україна входить до числа лідерів світової індустрії дитячого порноринку. За даними Інтерполу, дохід від фото- та відеопорнографії, за участі дітей, виробленої в Україні, становить понад 100 млн. доларів на рік. За поширенням

дитячої порнографії в Інтернеті Україна посідає сьоме місце у світі, свідчать дані Фонду InternetWatchFoundation. На адресу електронної «гарячої лінії» з протидії дитячій порнографії в Інтернеті надійшло більше 160 повідомлень про випадки розповсюдження дитячої порнографії в Інтернеті [9].

Торгівля дітьми – це здійснювані з метою експлуатації, вербування, перевезення, передачі, переховування або одержання дитини, шляхом погрози силою чи її застосування або інших форм зловживання владою чи вразливістю становища шляхом підкупу у вигляді платежів чи вигод для одержання згоди особи, що контролює дитину [14].

Сексуальна експлуатація дітей в туризмі – за визначенням ЕКПАТ – «комерційне сексуальне використання дітей людьми, які приїждять зі своєї країни в інші, зазвичай менш розвинуті, для участі в сексуальних стосунках з дітьми». В останні десятиліття секс-туристи проявляють велике зацікавлення до країн Південної та Південно-Східної Азії, Африки, Латинської Америки, Східної Європи [20].

Ранній шлюб – це шлюб за участю дітей та підлітків віком менше 18 років. Такий шлюб може розглядатись як різновид комерційної сексуальної експлуатації, коли дитину отримують та використовують з сексуальною метою в обмін на речі чи оплату в грошах або натурою. У багатьох випадках, опинившись у шлюбі, неповнолітній може втратити статус «дитини» і той захист, який передбачає національне законодавство [3].

Отже, у рамках сексуальної експлуатації дитина є жертвою та розглядається як предмет торгівлі з метою нелегального заробітку певними кримінальними структурами. Використання дитини у проституції, порнографії та торгівлі є розповсюдженим явищем у всьому світі, проте Україна збирає всі рекорди по кількості залучених дітей у секс-індустрію.

Основними причинами поширення в Україні дитячої проституції та порнографії, а також торгівлі дітьми, експерти називають:

1) економічні (недостатній матеріальний рівень родин, що спричинює втягнення дитини до проституції, порнографії, торгівлі як джерела доходу для дитини та/або для всієї родини);

2) психологічні (наслідування, психологічне насильство, що часто передує проституції, порнографії, торгівлі людьми; проблеми спілкування);

3) соціальні (соціальна відмежованість сім'ї, школи, оточення; наслідки сексуальної революції, недосконалі й неефективні програми статевого виховання; суспільні стереотипи);

4) причини законодавчо-правового характеру (недосконалість законодавчої бази, відсутність чіткого розмежування повноважень органів виконавчої влади щодо роботи як із жертвами, так і з насильниками).

Кількісної оцінки цього явища в Україні немає. Останню спробу підрахування жертв КСЕД в Україні зробило представництво ЮНІСЕФ в 2009 році. На їх замовлення Центр соціальних експертиз Інституту соціології НАН України провів соціологічне дослідження «Проведення комплексної оцінки масштабів продажу дітей, дитячої проституції та порнографії в Україні». Автори дослідження зазначають, що, в зв'язку зі складністю та латентністю проблеми, оцінка масштабів поширення в країні дитячої проституції та порнографії, торгівлі дітьми є дуже суперечливою і неоднозначною. Така неоднозначність обумовлена чинниками суб'єктивного й об'єктивного характеру, починаючи від особистісних експертних підходів до оцінювання, психоемоційних станів опитуваних батьків/опікунів та дітей, і завершуючи особливостями доступу інтерв'юєрів до дітей-респондентів (часом пов'язаних із заборонаю їх опитування) [21].

Існують відпрацьовані схеми втягнення неповнолітніх до окремих видів сексуальної експлуатації. Їх можуть використовувати друзі дитини, її дорослі знайомі, вчителі, іноді навіть батьки. Серед них найбільш поширеними є:

– втягування через закоханість – цілеспрямовані розбещувальні дії по відношенню до дитини з метою втягування у КСЕД;

– система втягнення через модельний бізнес. Професія моделі позиціонується як престижна та високооплачувана. Сьогодні існує багато модельних агентств та шкіл, в яких працюють неповнолітні юнаки та дівчата. Ці агентства обіцяють працевлаштування, участь у показах мод тощо, що не завжди виконується, а іноді є засобом залучення до секс-індустрії;

– рекрутинг дітей в порнобізнес дорослими вербувальниками. Організатори порнобізнесу шукають дітей на вулицях (наприклад, в традиційно «дитячих» місцях розповсюдження вуличної проституції). Як правило, організатор пропонує дітям чи їхнім батькам можливість прибутку для дитини у великому місті та певну суму в якості авансу;

– вербування в секс-індустрію ровесниками. Серед вуличних дітей розповсюджена практика втягнення в порнобізнес своїх ровесників;

– шлюб жінки, яка має неповнолітніх дітей з іноземцем. Окремі іноземні громадяни цілеспрямовано вступають у шлюб із жінками, які мають дітей з метою їх подальшої сексуальної експлуатації;

– сексуальне насильство над дитиною від родичів та знайомих. Серед дорослих насильників переважають люди, яких дитина добре знає: батько, вітчим, знайомий, друг родини, вчитель тощо. Ці дорослі можуть шантажувати дитину, яка стала жертвою насильницьких дій, та примушувати її до надання сексуальних послуг за винагороду;

– втягнення в КСЕД батьками. Окремі батьки самостійно домовляються та продають дитину організаторам КСЕД;

– втягнення через пропозицію виїзду за кордон з метою навчання, роботи чи одруження;

– усиновлення дитини іноземцями. Усе більш розповсюдженим стає комерційне усиновлення дитини. В окремих випадках керівники дитячих закладів встановлюють контакт із потенційним іноземним усиновлювачем безпосередньо, оформлюючи усиновлення за винагороду [17].

За оцінками ВООЗ 150 мільйонів дівчаток та 73 мільйони хлопчиків у віці до 18 років вступали у примусовий статевий зв'язок або піддавалися іншим формам статевого насильства з фізичним контактом. Хоча, насправді, ці цифри значно занижені [13, с. 54].

За даними Українського інституту соціологічних досліджень, серед осіб, які надають сексуальні послуги, 11% – діти віком від 12 до 15 років та 20 % – діти у віці 16 – 17 років. Тобто, третина тих, хто працює у секс-бізнесі, це дівчата, які не досягли повноліття. Ці факти підтверджує й інше дослідження, також проведене Інститутом соціологічних досліджень, в якому зазначається, що за останніми даними, Україні молодшає вік дівчат, залучених до надання секс-послуг. Цей висновок ґрунтується на аналізі відповідей жінок щодо віку, в якому вони вперше надали сексуальні послуги за винагороду. Проведені соціологічні дослідження сфери сексуальних послуг м. Києва показали, що 87% з опитаних працівниць секс-бізнесу починали працювати, будучи неповнолітніми [18, с. 88–89].

Національне законодавство України в цілому відповідає нормам міжнародного законодавства, зокрема Конвенції № 182 МОП. Але можна сказати, що правова система України переобтяжена нормативно-правовими актами, які не виконуються у зв'язку з відсутністю дієвих механізмів їх реалізації та контролю; населення ж України не має можливості відстежувати велику кількість нових законів, підзаконних актів, законодавчих приписів тощо, а, отже, і враховувати їх вимоги у повсякденному житті [4, с. 81].

До організацій та установ які займаються профілактикою сексуальної експлуатації дітей відносять:

- Уповноважений Верховної Ради України з прав людини;
- Уповноважений Президента України з прав дитини;
- Міністерство соціальної політики України;
- Служби у справах дітей;
- Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;

- Органи внутрішніх справ: служба дільничних інспекторів та Кримінальна міліція у справах дітей;
- Органи опіки та піклування;
- Міністерство освіти і науки України, навчальні заклади;
- Громадські організації;
- Телефони довіри.

Усі вищеперераховані структури мають повноваження та здійснюють соціальну профілактику сексуальної експлуатації дітей та захист постраждалих від цього негативного суспільного явища.

Висновки та перспективиподальшихнауковихдосліджень.Результати виконаного дослідження засвідчили досягнення мети, а саме: теоретично обґрунтувати необхідність попередження сексуальної експлуатації дітей, вирішення поставлених завдань і дали змогу зробити такі висновки:

1. Сексуальна експлуатація – це форма примусу і насилля над дітьми, яка являє собою проституцію, порнографію, торгівлю дітьми, секс-туризм та ранні шлюби. В Україні така галузь індустрії є досить розвиненою та процвітаючою, якби це прикро не звучало. Кількість дітей-жертв експлуататорів достовірно не відома, оскільки це явище є прихованим.

2. Причинами потрапляння дітей до секс-індустрії є недостатня обізнаність суспільства щодо дитячої сексуальності, сексуальної поведінки, а також розподілу ролей між чоловіком та жінкою. Основною причиною вважають бідність та бездоглядність чи сирітство дітей. Такий статус та становище сприяє тому, що діти стають вразливими та легко піддаються впливу, чим можуть скористатися певні кримінальні групи в своїх цілях. Також недосконалість законодавчої бази, а точніше невиконання певних обов'язків, які покладені на відповідні структури, є причиною потрапляння дітей у КСЕД.

3. Існує ряд документів та нормативно-правових актів, які забезпечують захист дітей від негативних явищ, в тому числі й сексуальної експлуатації. В цілому законодавство України відповідає вимогам міжнародного

законодавства, зокрема Конвенції №182 МОП. Але правова система України, на жаль, є переобтяжена актами, які не виконуються у зв'язку з відсутністю дієвих механізмів їх реалізації та контролю.

4. В Україні існує система державних та недержавних організацій, що реалізують програми соціальної профілактики сексуальної експлуатації дітей.

Кожна із структур має повноваження та здійснюють соціальну профілактику сексуальної експлуатації дітей та захист постраждалих від цього негативного суспільного явища.

Для того, щоб запобігти подальшому розквіту сексуальної експлуатації в суспільстві необхідно удосконалити законодавчу базу України у протидії КСЕД, зламати стереотипи, поширені у суспільстві, та підвищити обізнаність людей про це явище, проінформувати щодо способів, які допоможуть уберегтися від впливу та тиску осіб, які залучають дітей до ганебної праці. Такі заходи мають здійснювати державні та громадські структури та органи. Їхня діяльність повинна бути сумлінною та контрольованою вищими інстанціями. Якщо дотримуватися та вдосконалювати закони, сексуальну експлуатацію дітей можна викоринити або ж звести її прояви до мінімуму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ахтирська Н. М. Розгляд справ стосовно жорстокого поводження з дітьми судами України: аналіз законодавства та практики його застосування / [Н. М.Ахтирська, О. О.Кочемировська, Г. О. Христова та ін.]. – К. : ТОВ «К.І.С.», – 2010. – 124 с.
2. Виявлення, попередження і розгляд випадків насильства та жорстокого поводження з дітьми : метод. матер. [для прац. о-ти] / [С.Буров, І.Дубініна, Ю.Онишко, Л.Смислова, М. Ясиновська]. – К. : Вид-во «КАЛИТА», 2007. – 36 с.
3. Вопросы и ответы о комерческой сексуальной эксплуатации детей : инф. буклет. / [пер. с англ. Алексей Кедров]. – Минск : ЕСПАТ International, 2005. – 38 с.
4. Галустян Ю. М. Уразливість дітей щодо комерційної сексуальної експлуатації в Україні : ситуаційний аналіз / Ю. М.Галустян, В. П.Новицька, Ж. В.Петрочко; [переклад В. Злобін.] – К. : ЕСПАТ International, 2003. – 107 с.
5. Доляновська І. М. Кримінальна відповідальність за сексуальну експлуатацію дітей (аналіз складу злочину) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. : 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / І. М. Доляновська. – К., 2008. – 24 с.
6. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / [авт. кол. за заг. ред. І. Д. Звереві]. – К. , Сімферополь : Вид-во «Універсум», 2012. – 536 с.
7. Журавель Т. В. Попередження, виявлення і подолання випадків насильства та жорстокого поводження з дітьми : метод. посіб. [для освітян] / Т. В.Журавель, © Раделицька І.І.

О. О.Кочемировська, М. Е. Ясеновська / [за заг. ред. О. В.Безпалько] – К. : ТОВ «К.І.С.», 2010. – 242 с.

8. Збірка інформаційних матеріалів та нормативно-правових актів з питань попередження насильства в сім'ї, зокрема над дітьми / уклад. Т. В. Журавель – К. : Вид-во «КИЛИТА», 2005. – 88 с.

9. Левченко К. Б. Альманах передових технологій: практика та перспективи : посіб. для проведення тренінгів «Запобігання торгівлі дітьми та комерційній сексуальній експлуатації дітей» / К.Б.Левченко, Т.О.Дорошок, Л.Г Ковальчук. – К. : Міжнародний жіночий правозахисний центр «Ла Страда – Україна», 2006. – 110 с.

10. Механізми взаємодії органів державної влади та неурядових організацій у протидії жорсткому поводженню з дітьми : навч. - метод. посіб. / за ред. К. Б.Левченко, І. М.Трубавіна. – К. : Юрисконсультант, – 2005. – 452 с.

11. Моніторинг стану виконання законодавства України щодо протидії насильству в сім'ї 2001 - 2011 роки / [О. М.Бандурка, О. Ф.Бондаренко, В. О.Брижик та ін.]. – Харків : Вид-во «Права людини», 2011. – 240 с.

12. Паньчук О. В. Кримінологічна характеристика експлуатації дітей : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. : 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / О. В. Паньчук. – Львів, 2008. – 27 с.

13. Пінейру П. С. Насильство щодо дітей : доповідь / ПаулуСержіуПінейру – К. : Вид-во «Перфект Стайл», 2007. – 364 с.

14. Попередження насильства над дітьми : інф.-метод. матер. та аналіз нормативно-правової бази / [О. В.Грицевич, О.М.Лозован, Ю. В. Онишко ; за ред. Т. В. Журавель. – К. : Вид-во «КАЛИТА», 2007. – 224 с.

15. Проект зі зміцнення та захисту прав жінок та дітей в Україні : застосування міжнародних стандартів, пов'язаних з розслідуванням, переслідуванням і нормами кримінального процесу щодо випадків сексуальної експлуатації та сексуального насильства проти дітей : матеріали семінару / Європейський Союз, Рада Європи(Київ, 25-26 березня 2009 р.). – К. : 2009. –119 с.

16. Прокурорський нагляд за додержанням законів України щодо попередження насильства над дітьми : наук.-практ. посіб. / [О. О.Кочемировська, О. М.Подільчак, О. Р.Севрук, Г. О.Христова]. – К. : ТОВ «К.І.С.», –2010. – 88 с.

17. Сексуальне насильство над дітьми: причини, наслідки, профілактика : інформ.-метод. посіб / [авт. упор. : Т. П.Цюман, Ю. М.Малієнко ; за заг. ред. Т. П.Цюман] – К. : ФОП Пономаренко Я. М., – 2011. – 76 с.

18. Соціально-педагогічні основи протидії торгівлі людьми та експлуатації дітей : навч.-метод. посіб. / [К. Б.Левченко, Л. Г.Ковальчук, О. А. Удалова та ін.]. – К. : Агенство«Україна», 2011. – 292 с.

19. Соціологія: терміни, поняття, персоналії : навч. словник-довідник / [В. М.Піча, Ю. В.Піча, Н. М.Хома та ін. ; за заг. ред. В. М. Пічі]. – К. : Вид-во «Каравела», Львів : Вид-во «Новий світ – 2000», 2002. – 480 с.

20. Швед О. В. Комерційна сексуальна експлуатація дітей (КСЕД) як нове соціальне явище в світі, країнах СНД та Україні [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://www.ukr-socium.org.ua/Arhiv/Stati/2-3.2005/79-87.pdf>. – Комерційна сексуальна експлуатація дітей (КСЕД) як нове соціальне явище в світі, країнах СНД та Україні

21. Швед О. В. Сексуальна експлуатація неповнолітніх як соціальне явище : тенденції і шляхи профілактики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. соц. наук : спец. : 22.00.04 «Спеціальні та галузеві соціології» / О. В. Швед. – Харків, 2006. – 29 с.

Раделицкая Ирина Игоревна

студентка группы СРМ-1-16-2.0д, V курс, специальность «Социальная работа»

radelytska@mail.ru

Аннотация. В статье рассмотрены сущность и виды сексуальной эксплуатации детей, причины и схемы вовлечения детей в коммерческую сексуальную эксплуатацию детей. Наведены статистические данные по распространению явления эксплуатации детей в секс-бизнесе. Исследованы и изучены организации и учреждения, которые занимаются профилактикой сексуальной эксплуатации детей.

Ключевые слова: коммерческая сексуальная эксплуатация детей, ранний брак, торговля детьми, детская проституция, детская порнография.

Iryna I. Radelytska

student of group SRm-1-16-2.0d, V course, specialty «Social work»

radelytska@mail.ru

Abstract. The article deals with the nature and types of sexual exploitation of children, the causes and charts involvement of children in commercial sexual exploitation. There are presented statistics data on dissemination of the phenomenon of child exploitation in the sex business. It was researched and studied organizations and institutions dealing with the prevention of sexual exploitation of children.

Keywords: commercial sexual exploitation, early marriage, child trafficking, child prostitution, child pornography.